

MAREK HERMANOWICZ

PRZEDAWNNIENIE W ŚWIETLE PROJEKTÓW ZMIAN
KODEKSU KARNEGO

I. Koniec 2013 r. przyniósł dwa projekty od dawna zapowiadanej nowelizacji Kodeksu karnego. Pierwszy z dnia 5.11.2013 r. został przygotowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego. Kolejny projekt, z dnia 10.12.2013 r. opracowano w Ministerstwie Sprawiedliwości, skąd został wysłany do uzgodnień międzyresortowych i konsultacji społecznych. Jak zapowiada Ministerstwo Sprawiedliwości jest to część największej reformy prawa karnego od 1927 r.¹ W dniu 15.05.2014 r. do Sejmu wpłynął rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw². Proponowane przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego zmiany dotyczące prawnokarnej ochrony płodu, wzbudzały co prawda najwięcej kontrowersji, to jednak nie mniej istotne modyfikacje przewiduje się w zakresie instytucji przedawnienia. Propozycje resortu sprawiedliwości i Komisji Kodyfikacyjnej w kwestii przedawnienia różnią się jedynie tym, że projekt Komisji zakłada uchylenie pkt 2a art. 101 § 1 k.k., czego nie przewidują zmiany opracowane w Ministerstwie Sprawiedliwości. Projekt rządowy również nie przewiduje zmian w art. 101 § 1 k.k., lecz odmiennie od pozostałych projektów reguluje kwestie przedawnienia przestępstw popełnionych na szkodę małoletniego oraz przedawnienie wykonania środków kompensacyjnych.

Przedawnienie jest instytucją prawa karnego materialnego, rzutującą na płaszczyźnie prawa karnego procesowego wystąpieniem ujemnej przesłanki procesowej³. Jak wskazuje K. Marszał⁴, po upływie określonego ustawą czasu następuje zerwanie związku między czynem, a karą i zanik potrzeby karania. Pomimo, że czyn nie przestaje być przestępstwem, to karalność jego ustaje, co z kolei rodzi konieczność odmowy wszczęcia lub umorzenia postępowania

¹ *Zmiana filozofii karania – nowelizacja Kodeksu karnego wysłana do uzgodnień międzyresortowych i konsultacji społecznych*, Informacja Wydziału Komunikacji Społecznej i Promocji Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 16.12.2013 r., www.ms.gov.pl, dostęp 24.02.2014 r.

² *Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw wraz z uzasadnieniem*, druk sejmowy nr 2393, www.sejm.gov.pl, dostęp 27.05.2014 r.

³ M. Siewierski, *O przedawnieniu w prawie karnym de lege ferenda*, PiP z 1968 r., Nr 6, s. 884.

⁴ K. Marszał, *Przedawnienie w prawie karnym*, Warszawa 1972, s. 91–92.

karnego, w myśl art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. Wystąpienie przedawnienia wykonania kary powoduje z kolei, że prawomocnie orzeczonej kary, której nie wykonano bez względu na przyczyny takiego stanu, nie można już wykonać. Charakter konsekwencji powodowanych przez przedawnienie determinuje, że instytucja ta *de facto* pozostaje w „sprzeczności” z ideą sprawiedliwości oraz dyrektywą prewencji ogólnej, a skoro tak, może godzić w społeczne poczucie sprawiedliwości⁵. To z kolei pociąga za sobą konieczność zachowania daleko idącej ostrożności przy formułowaniu zmian.

Terminy przedawnienia karalności można podzielić na podstawowe oraz dodatkowe. Wśród terminów podstawowych wyróżnia się te odnoszące się do przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego (art. 101 § 1 i 4 k.k.) oraz do przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego (art. 101 § 2 k.k.). Terminem dodatkowym jest przedłużenie przedawnienia ze względu na wszczęcie postępowania karnego przeciwko osobie (art. 102 k.k.)⁶. Podstawowe terminy przedawnienia przewidziane w art. 101 § 1, 2 i 4 k.k. mają charakter względny. Ich upływ może, ale nie musi prowadzić do przedawnienia. Dopiero zakończenie biegu przez terminy przedłużające przedawnienie, przewidziane w art. 102 k.k. mają charakter bezwzględny, a zakończenie ich biegu prowadzi do bezwarunkowego uchylecia karalności przestępstwa⁷.

W odróżnieniu od Kodeksu karnego z 1932 r., który przewidywał przedawnienie ścigania, wyrokowania oraz wykonania kary, Kodeks karny z 1969 r. podobnie jak obecnie obowiązujący zakłada 2 rodzaje przedawnienia: karalności oraz wykonania kary. Tak przyjęte nazewnictwo ma na celu podkreślenie materialnoprawnego charakteru tej instytucji⁸. Nie jest ona obecnie „zrelacjonowana do poszczególnych faz działalności organów sądowych i wykonawczych (do ścigania, wyrokowania i wykonania kary), lecz do karalności przestępstwa i wykonania kary. Karalność zaś przestępstwa to dopuszczalność wymierzenia kary za popełniony czyn”⁹. Część autorów niesłusznie pozostała jednak przy trójpodziale przedawnienia, traktując wydłużenie terminu przedawnienia karalności przewidziane w art. 106 k.k. z 1969 r. oraz art. 102 k.k. jako przedawnienie wyro-

⁵ T. Bojarski, *Znaczenie czynnika czasu w zakresie karalności czynu i wymiaru kary*, Teka Kom. Prawn. – OL PAN III/2010 r., s. 56.

⁶ K. Marszał, *Przedawnienie...*, *op. cit.*, s. 116

⁷ A. Zoll [w:] A. Zoll (red.), G. Bogdan, Z. Cwiąkowski, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, *Kodeks karny. Część ogólna – komentarz, t. I, Komentarz do art. 1–116 k.k.*, Warszawa 2007, s. 1100.

⁸ K. Marszał, *Przedawnienie...*, *op. cit.*, s. 12; K. Buchała (red.), Z. Cwiąkowski, M. Szewczyk, A. Zoll, *Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna*, Warszawa 1990, s. 377; L. Lernell, *Wykład prawa karnego. Część ogólna*, tom II, Warszawa 1971, s. 191–192; A. Marek, *Prawo karne. Część ogólna*, Bydgoszcz 1991, s. 366; M. Marek, *Prawo karne – zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1986, s. 274; K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 478; W. Świda, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 1970, s. 365; M. Cieślak, *Polskie prawo karne – zarys ujęcia systemowego*, Warszawa 1994, s. 482–483; J. Wojciechowski, *Kodeks karny – krótki komentarz praktyczny*, Warszawa 1992, s. 129–130.

⁹ L. Lernell, *Wykład prawa...*, *op. cit.*, s. 191–192.

kowania¹⁰. Konsekwencją dwupodziału instytucji przedawnienia jest konieczność przyjęcia, że art. 102 k.k. nie powoduje przerwania terminu przedawnienia karalności, lecz prowadzi do jego przedłużenia. Wraz z wprowadzeniem jednolitego przedawnienia karalności, przerwa terminu przedawnienia nie ma racji bytu i nie następuje¹¹.

II. W literaturze i orzecznictwie scharakteryzowano wiele przesłanek, przesądających o rozpiętości poszczególnych terminów przedawnienia. Prawodawca, ustalając ich długość winien przede wszystkim kierować się wagą przestępstw, różnicując rozpiętość terminów przedawnienia, zgodnie z regułą, im waga przestępstwa większa, tym okres przedawnienia bardziej odległy albo dane przestępstwo nie podlega przedawnieniu¹². Zasadę tą można odnaleźć już w poglądach C. Beccarii¹³, który ponadto uważał że okresów przedawnienia nie należy przedłużać w stosunku wprost proporcjonalnym do wagi przestępstwa, gdyż prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa jest odwrotnie proporcjonalne do jego okrucieństwa. Powiązanie instytucji przedawnienia z charakterem przestępstwa przesądza między innymi o materialnoprawnym charakterze tej instytucji. Jak wskazał Sąd Najwyższy¹⁴: „gradacja okresów przedawnienia karalności jest wyrazem uznania przez ustawodawcę kryteriów przemawiających za rezygnacją ze ścigania ze względu na zanik celowości reakcji karnej. Jeśli zatem ustawodawca określa różne terminy przedawnienia (zależne od wagi czynu), a wraz z ich upływem rezygnuje z prawa do reakcji karnej, ze względu na jej niecelowość, to – zgodnie z założeniem racjonalności ustawodawcy – rezygnacja taka, ściśle związana jest z erozją celowości ścigania i musi mieć charakter trwały”¹⁵.

Z kolei w uzasadnieniu do projektu Kodeksu karnego¹⁶ podkreślano, że okres trwania terminów przedawnienia jest odpowiednio długi. „Ich upływ dezaktualizuje realizację celów karania, ma też na względzie uniknięcie destrukcji procesu

¹⁰ I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1971, s. 291; I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 351–353; J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1979, s. 307; A. Gubiński, *Zasady prawa karnego*, Warszawa 1996, s. 188; M. Siewierski, *O przedawnieniu w prawie karnym de lege ferenda*, PiP z 1968 r., Nr 6, s. 884–885, J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny – komentarz*, Warszawa 1987, s. 340–341, L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 1994, s. 187, R. Góral, *Kodeks karny – praktyczny komentarz*, Warszawa 1997, s. 145–147.

¹¹ A. Marek, *Prawo karne – zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1997, s. 367.

¹² J. Baściuk, P. Ochman, K. Ondrysz, *Problematyka czasu w orzecznictwie karnym Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych na tle przepisów kodeksowych* [w:] Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego pod red. Leszka Bogum, Tom XXIV, Wrocław 2009, s. 23, K. Indecki, A. Liszewska, *Prawo karne materialne. Nauka o przestępstwie, karze i środkach penalnych*, Warszawa 2002, s. 355.

¹³ C. Beccaria, *O przestępstwach i karach*, Warszawa 1959, s. 162; zobacz także K. Czajkowski, *Przedawnienie i przerwa jego biegu w polskim prawie karnym*, NP z 1966 r., Nr 6 s. 728.

¹⁴ Uchwała Sądu Najwyższego (7 sędziów) z dnia 7.06.2002 r., sygn. akt I KZP 15/02, opubl. OSNKW 2002 r., z. 7–8, poz. 49.

¹⁵ A. Sakowicz [w:] M. Królikowski (red.), R. Zawłocki (red.), M. Błaszczuk, J. Długosz, J. Lachowski, A. Sakowicz, A. Walczak-Żochowska, W. Zalewski, S. Żółtek, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 32–116*, t. II, Warszawa 2011, s. 937.

¹⁶ *Nowe Kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 171.

integracji społecznej sprawcy przestępstwa”. Jak podkreśla K. Marszał¹⁷, „rozpiętość terminów przedawnienia musi być zatem tak dobrana, aby zbiegała się z czasem, w którym odpada potrzeba karania sprawcy za dawno popełniony czyn”. Zsynchronizowanie powyższych elementów, w opinii tego autora jest *ad casum* prawie niewykonalne, toteż ustawodawca poprzestał na grupowaniu przestępstw o podobnym stopniu szkodliwości społecznej. Z tych względów Trybunał Konstytucyjny¹⁸ wyraził pogląd, że „Ustawodawca kształtując instytucję przedawnienia, obiektywizuje pewne aspekty polityki karnej i nadaje jej wymiar normatywny. Winien w związku z tym zachować wyjątkową roztropność, zwłaszcza przy skracaniu okresu przedawnienia. Jeżeli instytucja przedawnienia w kształcie obowiązującym rodziłaby poczucie bezkarności i niesprawiedliwości, uzasadnione nie tylko prawnie, ale i społecznie może być ustanowienie unormowań, które zmniejszać będą prawdopodobieństwo uniknięcia odpowiedzialności i kary, a to z kolei może oznaczać wydłużenie okresu przedawnienia”. Jak podnoszą R. Koper, K. Sychta, J. Zagrodnik¹⁹, niemożliwe jest stworzenie niezmiennego katalogu kryteriów, który przesądzałby na stałe o rozpiętości terminów przedawnienia karalności. Ma to związek z różnorodnością czynników, wpływających na określenie długości terminów przedawnienia karalności przestępstw, wśród których można między innymi wyróżnić: stosunki społeczno-gospodarcze, wagę przestępstw tworzących określoną grupę, względy prewencji generalnej i indywidualnej, czy też zwiększające się możliwości wykrywania przestępstw i ich sprawców. Na przestrzeni czasu następują zmiany „w ocenie tego, które z czynników oddziałujących na ustalenie długości terminów przedawnienia karalności zachowują znaczenie priorytetowe, a które schodzą na dalszy plan”.

Przepis art. 101 § 1 k.k., dotyczący podstawowych (względnych) terminów przedawnienia, pomimo że od wejścia w życie Kodeksu karnego z 1997 r. podlegał modyfikacjom, niezmiennie przewiduje 5 terminów przedawnienia karalności. Dla porównania kodeksy karne z 1932 r. i z 1969 r. zawierały tylko 3 terminy. Artykuł 101 § 1 k.k. w pierwotnym brzmieniu ustanawiał, że karalność przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego ustaje, jeżeli od czasu ich popełnienia upłynęło: 1) 30 lat – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa, 2) 20 lat – gdy czyn stanowi inną zbrodnię, 3) 10 lat – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata, 4) 5 lat – gdy czyn jest zagrożony karą pozbawienia wolności nie przekraczającą 3 lat, 5) 3 lata – gdy czyn jest zagrożony karą ograniczenia wolności lub grzywną. Okresy te zostały wydłużone ustawą z dnia

¹⁷ K. Marszał, *Przedawnienie...*, *op. cit.*, s. 114.

¹⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25.05.2004 r., sygn. akt SK 44/03, OTK ZU nr 5/A/2004, poz. 46.

¹⁹ R. Koper, K. Sychta, J. Zagrodnik, *Karnomaterialne aspekty instytucji przedawnienia – zagadnienia wybrane*, [w:] Z. Cwiągalski, G. Artymiak (red.), *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego*, Warszawa 2009, s. 202–203.

3.06.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny²⁰ (weszła w życie dnia 3.08.2005 r.), poprzez dodanie do art. 101 § 1 k.k. pkt 2a, zgodnie z którym, okres przedawnienia wynosi 15 lat, gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat. Zmodyfikowano także brzmienie pkt 4 art. 101 § 1 k.k., w ten sposób że 5-letni termin przedawnienia odniesiono do pozostałych występki oraz uchylono pkt 5 tego przepisu. Ustawa nowelizująca z 2005 r. – „lex FOZZ”, której nazwa wzięła się od głośnej afery gospodarczej końca lat 80. i początku 90., związanej między innymi z zagarnięciem mienia społecznego przez osoby kierujące Funduszem Obsługi Zadłużenia Zagranicznego – miała stanowić remedium na wpływ terminu przedawnienia w toczącym się procesie karnym. W uzasadnieniu do projektu ustawy z dnia 3.06.2005 r.²¹ wskazano, iż „nowelizacja jest odpowiedzią na niedowład polskiego wymiaru sprawiedliwości, a zbliżające się przedawnienie wielu przestępstw, w tym również tych poważnych o charakterze aferalnym wymaga niezwłocznie pilnej reakcji parlamentu”.

Motywy ustawodawcze przyświecające powyższej nowelizacji zostały poddane krytyce w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego²². Zwrócono tam uwagę na „niebezpieczną tendencję polityki karnej, polegającą na próbie zastąpienia niesprawności państwa w sferze wymierzania sprawiedliwości zmianami ustawowymi, dotyczącymi okresów przedawnienia przestępstw”. Nadmierną częstotliwość zmian ustawodawczych, dotyczących przedawnienia karalności, tym bardziej, jeśli zmiany takie są inspirowane politycznym koniunkturalizmem, oceniono jako „godzące w stabilność porządku prawnego i podważające zaufanie do państwa”. W literaturze²³, co do zasady aprobowano te zmiany, uzasadniając iż „ustawodawca nie jest zobligowany do ustanawiania krótkich okresów przedawnienia przestępstw, ani też nie ma obowiązku ustanowienia względnych dla przestępców rozwiązań”. Krytycznie zaś odnoszono się do art. 2 ustawy nowelizującej z 2005 r., uznając ten przepis jako, nietolerowane przez prawo karne demokratycznych państw, działanie ustawy wstecz na niekorzyść sprawcy.

Proponowana obecnie nowelizacja Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego art. 101 § 1 k.k., w przeciwieństwie do tej z 2005 r. skracza terminy przedawnienia karalności przestępstw i stanowi próbę cofnięcia reformy z 2005 r. W obecnie obowiązującym stanie prawnym, karalność przestępstwa ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło: 1) 30 lat – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa,

²⁰ Dz.U. z 2005 r., Nr 132, poz. 1109.

²¹ Druk nr 3785, IV kadencja Sejmu. W uzasadnieniu do projektu wskazano także, iż „przewlekłość procedury karnej z pewnością wynika z wielu przyczyn. Są wśród nich takie, które są spowodowane niedołężnością organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, słabością prawa karnego, jak również wynikają z celowej obstrukcji oskarżonych i ich obrońców zmierzającej do uniknięcia odpowiedzialności karnej”.

²² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15.10.2008 r., sygn. P 32/06, Dz.U. 2008 r., Nr 190, poz. 1172.

²³ T. Bojarski, *Kierunki zmian dokonanych w Kodeksie karnym z 1997 roku. Charakterystyka ogólna*. [w:] T. Bojarski, K. Nazar, A. Nowosad, M. Szewczyk (red.), *Zmiany w polskim prawie karnym po wejściu w życie Kodeksu karnego z 1997 r.*, Lublin 2006, s. 29.

2) 20 lat – gdy czyn stanowi inną zbrodnię, 2a) 15 lat – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat, 3) 10 lat – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata, 4) 5 lat – gdy chodzi o pozostałe występki. Usunięcie z art. 101 § 1 k.k. pkt 2a spowoduje że termin przedawniania karalności występki zagrożonych karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat zostanie skrócony z 15 do 10 lat, bowiem przedawnienie tych czynów będzie regulował art. 101 § 1 pkt 3 k.k.

W uzasadnieniu²⁴ projektu Komisji Kodyfikacyjnej stwierdzono, że „wprowadzenie do Kodeksu karnego przepisu art. 101 § 2a k.k. miało na celu umożliwienie ukarania sprawców oskarżonych w procesie FOZZ. Pomimo uznania tej zmiany za zgodną z ustawą zasadniczą przez Trybunał Konstytucyjny, trudno byłoby stwierdzić, że może ona stanowić przykład legislacyjnego funkcjonowania państwa prawnego. Z punktu widzenia racjonalnej polityki karnej, abstrahując od umożliwienia ukarania oskarżonych w konkretnym postępowaniu karnym, dodanie do art. 101 § 1 nowego pkt 2a nie ma żadnego znaczenia, a razi zbytnią kazuistyką”.

Nie można w pełni podzielić tych wniosków. Z pewnością tryb wprowadzenia art. 101 § 1 pkt 2a k.k. pozostawiał wiele do życzenia, przez pryzmat zasady państwa prawnego, na co zresztą zwrócił uwagę Trybunał Konstytucyjny w przywołanym wyżej orzeczeniu. Mając na względzie przesłanki przesądzające o rozpiętości poszczególnych terminów przedawnienia, wydaje się jednak, że propozycja uchylecia pkt 2a art. 101 § 1 k.k. jest nieuzasadniona. W obecnie obowiązującym stanie prawnym norma z art. 101 § 1 pkt 2a k.k. obejmuje swoim zasięgiem łącznie dużą grupę 106 przestępstw stypizowanych w części szczególnej Kodeksu karnego, tj. czyny z artykułów: 121 § 1 i 2; 125 § 1; 128 § 3; 129; 130 § 1 i 3; 132; 140 § 1 i 2; 141 § 2; 142 § 2; 148 § 4; 152 § 3; 153 § 1 i 2; 154 § 1 i 2; 156 § 1 i 3; 158 § 2 i 3; 159; 163 § 1, 3 i 4; 164 § 1; 165 § 1, 3 i 4; 165a; 166 § 1; 170; 171 § 1, 2 i 3; 173 § 1, 3 i 4; 174 § 1; 177 § 2; 182 § 3; 183 § 5; 185 § 1, 2 i 3; 189 § 2; 190a § 3; 197 § 1 i 2; 198; 200 § 1 i 2; 202 § 3 i 4; 203; 204 § 3; 207 § 2 i 3; 210 § 2; 223 § 1 i 2; 224a; 228 § 1, 3, 4, 5 i 6; 229 § 1, 3, 4 i 5; 230 § 1; 230a § 1; 231 § 2; 246; 247 § 2; 254a; 258 § 2 i 3; 263 § 1 i 2; 264 § 2; 265 § 2; 269 § 1 i 2; 271 § 3; 279 § 1; 280 § 1; 281; 282; 286 § 1 i 2; 289 § 2 i 3; 294 § 1 i 2; 296 § 2 i 3; 296a § 4; 299 § 1, 2, 5, i 6; 300 § 3 oraz 310 § 2. Są to przestępstwa o większym ładunku szkodliwości społecznej niż czyny objęte normą z art. 101 § 1 pkt 3 k.k., a w wielu przypadkach przestępstwa przedawniające się obecnie w terminie 15 lat stanowią typ kwalifikowany w stosunku do przestępstw przedawniających się w terminie 10-letnim. Zdywersyfikowanie terminów przedawnienia występki na te, których ustawowe zagrożenie karą przekracza 3 lata pozbawienia wolności (art. 101 § 1 pkt 3 k.k.), takie których zagrożenie ustawowe przekracza

²⁴ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego, www.ms.gov.pl, s. 26, dostęp 20.04.2014 r.

5 lat pozbawienia wolności (art. 101 § 1 pkt 2a k.k.) oraz pozostałe zagrożone inną karą niż przewidziana powyżej jest słuszne, zgodnie z wyżej przytoczoną zasadą im ciężar gatunkowy przestępstwa jest większy tym okres przedawnienia bardziej odległy, a także odpowiada przyjętej w Kodeksie systematyce rozpiętości kar pozbawiania wolności. Występki w Kodeksie karnym stanowią bardzo dużą grupę przestępstw, dlatego też istnienie większej różnorodności terminów ich przedawnienia nie prowadzi do kazuistyki, wbrew twierdzeniom Komisji Kodyfikacyjnej. Nadto omawianą zmianę trzeba analizować przez pryzmat całej nowelizacji. Należy wziąć pod uwagę, że projekty przewidują także modyfikację treści art. 102 k.k. (o czym niżej) poprzez zastosowanie jednolitego, 5-letniego wydłużenia terminu przedawnienia, w razie wszczęcia postępowania przeciwko osobie. Obecnie obowiązujący art. 102 k.k. zakłada 10-letnie wydłużenie terminu przedawnienia między innymi w stosunku do występków, których podstawowy termin przedawnienia wynosi zgodnie z art. 101 § 1 pkt 2a k.k. – 15 lat. Jeśli obie propozycje przybrałyby formę ustawy, wówczas okres przedawnienia występków, których zagrożenie ustawowe przekracza 5 lat pozbawienia wolności skróciłby się łącznie o 10 lat, co byłoby zmianą rewolucyjną.

III. Projektowana reforma dotyczy również szczególnie ukształtowanego terminu przedawnienia, przewidzianego w art. 101 § 4 k.k. W myśl pierwotnego brzmienia tego przepisu przedawnienie karalności przestępstw określonych w art. 199 § 2 i 3 k.k., art. 200 k.k., art. 202 § 2 i 4 k.k. oraz art. 204 § 3 k.k., jak również przestępstw określonych w art. 197 k.k., art. 201 k.k., art. 202 § 3 k.k., art. 203 k.k. i art. 204 § 4 k.k. (uchylony), w przypadku gdy pokrzywdzonym jest małoletni, nie może nastąpić przed upływem 5 lat od ukończenia przez niego 18 lat. Rozwiązanie to, nieznanie Kodeksom z 1932 r. i 1969 r. zostało wprowadzona ustawą z dnia 24.10.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²⁵ (weszła w życie dnia 18.12.2008 r.) i jest wynikiem implementacji do polskiego systemu prawnego decyzji ramowej Rady 2004/68/WSiSW z dnia 22.12.2003 r. o zwalczaniu seksualnego wykorzystywania dzieci i pornografii dziecięcej.²⁶ Przepis ów został zmieniony ustawą z dnia 4.04.2014 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²⁷, która weszła w życie dnia 26.05.2014 r.

Zgodnie z obowiązującym brzmieniem art. 101 § 4 k.k. w przypadku gdy pokrzywdzonym jest małoletni, przedawnienie karalności przestępstw określonych w art. 189a § 1 k.k. oraz w rozdziale XXV kodeksu karnego nie może nastąpić przed ukończeniem przez tego pokrzywdzonego 30. roku życia. Norma z art. 101 § 4 k.k. jest sformułowana w sposób negatywny, stanowiąc tym samym

²⁵ Dz.U. z 2008 r., Nr 214, poz. 1344.

²⁶ Dz.Urz. UE L 13 z 20.01.2004 r.

²⁷ Dz.U. z 2014 r., poz. 538.

próg bezpieczeństwa, wprowadzony po to by pozostawić małoletniemu pokrzywdzonemu prawną możliwość ścigania sprawcy przestępstwa popełnionego na jego szkodę, w chwili kiedy jeszcze nie mógł samodzielnie podejmować czynności prawnych. Wydłużenie terminu przedawnienia aktualizuje się tylko w sytuacji kiedy podstawowy okres przedawnienia w normalnym toku zakończyłby się wcześniej niż wskazano w art. 101 § 4 k.k. W innych wypadkach, jeśli termin przedawnienia karalności następuje później niż przed ukończeniem przez małoletniego 30. roku życia, wydłużony termin w ogóle nie ma zastosowania. Takie ukształtowanie rozpiętości przedawnienia z art. 101 § 4 k.k. powoduje, że jego okresy są zróżnicowane i zależą od wieku małoletniego pokrzywdzonego w czasie przestępstwa²⁸.

Zmiana treści art. 101 § 4 k.k. ustawą z dnia 4.04.2014 r. faktycznie wydłuża termin przedawnienia przestępstw ujętych w tym przepisie o 7 lat. Zgodnie z poprzednim brzmieniem art. 101 § 4 k.k. przedawnienie karalności nie mogło nastąpić przed upływem 5 lat od ukończenia przez pokrzywdzonego 18 lat, czyli przed ukończeniem 23. roku życia. Obecnie przedawnienie karalności omawianych czynów nie może nastąpić przed ukończeniem przez pokrzywdzonego 30. roku życia. Rozszerzono także zakres zastosowania terminu z art. 101 § 4 k.k. do wszystkich przestępstw z rozdziału XXV kodeksu karnego oraz czynu z art. 189a § 1 k.k. (przestępstwo handlu ludźmi), jeśli tylko pokrzywdzonym jest małoletni. W wyniku tej zmiany dłuższy termin przedawnienia dotyczy dodatkowo przestępstw z: art. 189a § 1 k.k., art. 198 k.k., 200a § 1 i 2 k.k., 200b k.k. oraz 202 § 4a i 4b k.k.

Zgodnie z proponowaną przez resort sprawiedliwości oraz Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego zmianą, art. 101 § 4 miałby przybrać brzmienie „w przypadku gdy pokrzywdzonym jest małoletni albo gdy treści pornograficzne obejmują udział małoletniego, przedawnienie karalności przestępstwa określonego w rozdziale XXV nie może nastąpić przed upływem 10 lat od ukończenia przez niego 18 lat”. Propozycja ta zatem prowadziłaby do skrócenie wydłużonego w ostatnim czasie okresu przedawnienia i nie zakłada dłuższego terminu przedawnienia w stosunku do czynu z art. 189a § 1 k.k. W uzasadnieniu²⁹ swojego projektu Komisja Kodyfikacyjna lakonicznie wskazuje, że proponowana zmiana art. 101 § 4 „ma doprowadzić ten przepis do zgodności z wymogami prawa Unii Europejskiej³⁰, a także poprawić go z punktu widzenia techniki legislacyjnej”.

Inicjatywa zmiany art. 101 § 4 k.k. zaproponowana w rządowym projekcie idzie znacznie dalej. Zgodnie z art. 101 § 4 projektu „w przypadku: 1) występków

²⁸ A. Grzeškowiak [w:] A. Grzeškowiak (red.), K. Wiak (red.), F. Ciepły, M. Gałązka, R.G. Hałas, S. Hyps, D. Szeleszczuk, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 575.

²⁹ *Uzasadnienie projektu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego...*, *op. cit.*, s. 26.

³⁰ Dz.Urz. UE L 335/1 z 17.12.2011, Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13.12.2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW.

przeciwko życiu i zdrowiu, popełnionych na szkodę małoletniego, zagrożonych karą, której górna granica przekracza 5 lat pozbawienia wolności, 2) przestępstw określonych w rozdziale XXV, popełnionych na szkodę małoletniego albo gdy treści pornograficzne obejmują udział małoletniego – przedawnienie karalności przestępstwa nie może nastąpić przed ukończeniem przez niego 30. roku życia”. Projekt rządowy nie zmienia rozpiętości terminu przedawnienia, ale obejmuje nim także wymienione w pkt 1 występki przeciwko życiu i zdrowiu popełnione na szkodę małoletniego.

Norma sformułowana w pkt 1 art. 101 § 4 projektu rządowego będzie rodzić problemy interpretacyjne. Nie powinno być raczej wątpliwości, że wydłużony w tym punkcie termin przedawnienia będzie miał zastosowanie do przestępstw z rozdziału XIX Kodeksu karnego, zatytułowanego Przesłępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Jak wynika z treści propozycji, nowy termin przedawnienia stosuje się do występów, których górna granica zagrożenia karą przekracza 5 lat pozbawienia wolności. Tak zreagowana norma i dłuższy termin przedawnienia nie będzie miał zastosowania do zbrodni przeciwko życiu i zdrowiu popełnionych na szkodę małoletniego jak np. usiłowanie zabójstwa w typie podstawowym i kwalifikowanym (art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 148 § 1 lub 2 k.k.). Nie wydaje się by taka była wola autorów projektu. Zasadna zatem byłaby zamiana słowa „występków” z pkt 1 art. 101 § 4 projektu rządowego, na słowo „przesłępstw”.

Należy zauważyć, że wydłużenie terminu z art. 101 § 4 k.k. w projekcie rządowym oraz rozszerzenie zakresu obowiązywania tej normy spełnia oczekiwania społeczne. Od dłuższego czasu pojawiają się postulaty dalszego wydłużenia terminu przedawnienia, co do przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, jeśli pokrzywdzonym jest osoba małoletnia, a także głosy nawołujące do całkowitego wyłączenia przedawnienia przestępstw pedofilskich i tym samym zrównania ich z przestępstwami przeciwko pokojowi, ludzkości i zbrodni wojennych. Za całkowitym wyłączeniem przedawnienia przestępstw seksualnych przeciwko małoletnim opowiada się Rzecznik Praw Dziecka³¹, według którego „dotychczasowa regulacja niedostatecznie zabezpiecza możliwość skutecznego dochodzenia praw przez ofiary nadużyć seksualnych”. Jak słusznie wskazuje Rzecznik, „każdy pokrzywdzony przemocą seksualną inaczej przeżywa doznaną krzywdę. Psychologiczne mechanizmy obronne doprowadzić, występujące zwłaszcza w wypadku najmłodszych, mogą do wyparcia bolesnych wspomnień na długie lata”, a proces ich odzyskiwania jest długotrwały i złożony. W wyniku tego część pokrzywdzonych jest gotowa na podjęcie działań prawnych zmierzających do ukarania sprawcy, dopiero po wielu latach, już w dorosłym życiu.

Pojawiały się także postulaty wyłączenia przedawnienia nie tylko w odniesieniu do przestępstw seksualnych popełnianych na szkodę dzieci, ale co do

³¹ *Wystąpienia Rzecznika Praw Dziecka do Ministra Sprawiedliwości*: z dnia 11.02.2010 r., ZSR/500/2/2010/UZ, z dnia 25.05.2010 r., ZSR/500/13/2010/AP oraz z dnia 11.05.2012 r., ZSR/500/7/2012/UP.

wszystkich przestępstw popełnionych na szkodę małoletnich, bądź zastosowanie do takich pokrzywdzonych instytucji spoczywania terminu przedawnienia³². Z pewnością do niedawna obowiązująca regulacja prawna nie chroniła interesów osoby małoletniej przed zbyt szybkim przedawnieniem. Pięcioletni okres od uzyskania pełnoletniości do nastąpienia przedawnienia był zbyt krótki do rozpoczęcia procedury ścigania, tym bardziej że sprawcami czynów przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletnich, są najczęściej osoby im najbliższe. Pokrzywdzony osiągający pełnoletniość w wielu przypadkach jeszcze przez pewien czas pozostaje w zależności od najbliższych – sprawców przestępstwa, a w związku z tym nie ma faktycznej możliwości podjęcia kroków prawnych nastawionych na ściganie sprawcy.

Z drugiej strony propozycje całkowitego wyłączenia przedawnienia, co do takich czynów nie mogą zyskać akceptacji. Długość okresu przedawnienia lub nieprzedawnienie jest uzależniona od charakteru popełnionego czynu i jego szkodliwości społecznej. Nie da się postawić znaku równości między np. przestępstwem obcowania płciowego z małoletnim (art. 200 k.k.), a przestępstwem eksterminacji (art. 118 k.k.).

W związku z tak nieodległą w czasie zmianą art. 101 § 4 k.k., która w znacznej mierze realizuje założenia powyższych propozycji, nie wydaje się by którykolwiek z omawianych projektów przybrała formę obowiązującego prawa.

IV. Wszystkie projekty zakładają istotną zmianę w zakresie dodatkowych terminów przedawnienia z art. 102 k.k. Zarówno Kodeks karny z 1969 r. jak i ten z 1997 r. w pierwotnym brzmieniu przewidywał, tylko jeden okres – 5 lat na który następowało przedłużenie wszystkich terminów przedawnienia karalności, niezależnie od rodzaju popełnionego przestępstwa, jeśli tylko w okresie przewidzianym w art. 101 wszczęto postępowanie przeciwko osobie. Przepis ten został zmieniony ustawą z dnia 3.06.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (lex FOZZ). Zgodnie z obowiązującym brzmieniem art. 102 k.k. stanowi, że jeżeli w okresie przewidzianym w art. 101 wszczęto postępowanie przeciwko osobie, karalność popełnionego przez nią przestępstwa określonego w § 1 pkt 1–3 ustaje z upływem 10 lat, a w pozostałych wypadkach – z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu. Oznacza to, że do podstawowego terminu przedawnienia karalności dolicza się odpowiednio 10 lub 5 lat i tym samym wydłuża się okres przedawnienia: zbrodni zabójstwa do 40 lat, innych zbrodni do 30 lat, występków zagrożonych karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat do 25 lat, występków zagrożonych karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lat do 20 lat, pozosta-

³² O. Sitarz, *Problemy przedawnienia w prawie polskim i orzecznictwie ETPCz na tle przestępstw popełnionych na szkodę małoletnich* [w:] J. Warylewski (red.), *Czas i jego znaczenie w prawie karnym. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Katedrę Prawa Karnego Materialnego i Wykonawczego oraz Psychiatrii Sądowej, Wydział Prawa i Administracji UG, Gdańsk 2010*, s. 286 i nast.

łych występów do 10 lat, zaś przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego do 8 lat.

W literaturze uznaje się konieczność przedłużenia podstawowych terminów przedawnienia, celem umożliwienia przeprowadzenia organom ścigania i wymiaru sprawiedliwości postępowania karnego w wypadku zbyt późnego ujawnienia przestępstwa³³. Brak tej instytucji, jak podnosi K. Marszał³⁴ mógłby powodować faktyczne skrócenie okresów przedawnienia, a także możliwość naruszenia przez organy ścigania zasady legalizmu (art. 10 § 1 k.p.k.), w sytuacji na tyle późnego powzięcia wiedzy o osobie sprawcy przestępstwa, by uniemożliwiało to przeprowadzenie i zakończenie postępowania karnego w podstawowym okresie przedawnienia. Taka sytuacja stawiałaby przed wyborem, czy należy wszcząć postępowanie karne, zgodnie z zasadą legalizmu ścigania, pomimo tego że nie ma żadnych szans na jego ukończenie przed upływem terminów przedawnienia. Z kolei N. Kłaczyńska³⁵ wskazuje, że „wszczęcie postępowania karnego przed upływem terminów przedawnienia jest wyrazem potrzeby ustalenia odpowiedzialności karnej sprawcy, w wyniku czego dezaktualizują się przemawiające za przedawnieniem argumenty dotyczące zaniku potrzeby ukarania. (...) Nie tracą jednak w takiej sytuacji aktualności argumenty odwołujące się do ochrony osoby sprawcy czy też trudności dowodowych, stąd rozwiązanie przyjęte w art. 102 k.k. jest wyrazem pewnego kompromisu. Nie przewiduje ono bowiem przedłużenia biegu przedawnienia, aż do ukończenia postępowania karnego, niezależnie od jego długości, ale jedynie o kolejne 10 lub 5 lat”, co autorka uznaje za terminy optymalne do sprawnego zakończenia postępowania.

Z powyższą tezą nie sposób do końca się zgodzić. Przedłużenie podstawowych terminów przedawnienia zbrodni oraz występów zagrożonych karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lat, o 10 lat w wyniku wszczęcia postępowania *ad personam* można uznać za optymalne wyłącznie z punktu widzenia organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, którym zapewnia nieograniczony wręcz czas procesowy. Wydłużenie ustawą z 2005 r. terminów przedłużających przedawnienie karalności zostało poddane w literaturze uzasadnionej krytyce. R. Kmieciak³⁶ podniósł, że terminy przedłużające podstawowe okresy przedawnienia z art. 101 k.k. wyznaczają równocześnie maksymalny czas trwania procesu karnego wszczętego przed ich upływem. Wydłużenie terminów z art. 102 k.k., jak słusznie konstataje ten autor, może oznaczać przyzwolenie ustawodawcy na to, by proces karny toczący się o wszystkie zbrodnie oraz występkę zagrożone karą pozbawie-

³³ I. Nowikowski, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Karne z dnia 12.03.1979, I KR 24/79*, OSP z 1980 r., Nr 7–8, poz. 150, s. 361.

³⁴ K. Marszał, *Przedawnienie...*, *op. cit.*, s. 147.

³⁵ N. Kłaczyńska [w:] J. Giezek (red.), N. Kłaczyńska, G. Łabuda, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 632.

³⁶ R. Kmieciak, *Z problematyki przedawnienia w warunkach współdziałania przestępczego (w świetle art. 102 k.k.)*, [w:] T. Bojarski, K. Nazar, A. Nowosad, M. Szwarczyk (red.), *Zmiany w polskim prawie karnym po wejściu w życie Kodeksu karnego z 1997*, Lublin 2006, s. 374–375.

nia wolności przekraczającą 3 lata, a zatem o znakomitą większość przestępstw w Kodeksie, mógł trwać od chwili wszczęcia postępowania przeciwko osobie przez okres całej dekady.

Ogłoszone projekty zmierzają do przywrócenia pierwotnego brzmienia art. 102 k.k., poprzez wprowadzenie jednolitego – 5-letniego terminu wydłużającego przedawnienie wszystkich przestępstw w wyniku wszczęcia postępowania przeciwko osobie. Zgodnie z brzmieniem projektów, art. 102 przybrałby treść: „jeżeli w okresie, o którym mowa w art. 101, wszczęto postępowanie przeciwko osobie, karalność popełnionego przez nią przestępstwa przedawnia się z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu”. Z uzasadnienia Komisji Kodyfikacyjnej³⁷ wynika, że „nie ma żadnych przesłanek, które racjonalnie mogłyby uzasadnić tak znaczne wydłużenie okresu przedawnienia karalności w stosunku do sprawców wybranej grupy przestępstw”. Nie można zapominać, że terminy przedawnienia karalności, a w szczególności te z art. 102 k.k., choć nie jest to ich główny cel pełnią także rolę dyscyplinującą organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, by sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a rozstrzygnięcie nastąpiło w rozsądnym terminie (art. 2 § 1 pkt 1 i 4 k.p.k., art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności). W rządowym projekcie³⁸ zmianę art. 102 k.k. uzasadniono tym, że nowelizacja tego przepisu „nastąpiła ustawą z dnia 3 czerwca 2005 r. z tych samych powodów, z których dodano w § 1 art. 101 pkt 2a. Propozycja projektu zmierza do przywrócenia stanu pierwotnego. Nie ma żadnych przesłanek, które racjonalnie mogłyby uzasadnić tak znaczne wydłużenie okresu przedawnienia karalności w stosunku do sprawców wybranej grupy przestępstw”. Należy zatem podzielić pogląd autorów wszystkich projektów o konieczności skrócenia dodatkowego terminu przedawnienia do 5 lat, co do wszystkich przestępstw wymienionych w art. 101 § 1 k.k.

Odnotować należy, że postulaty zmian art. 102 k.k. pojawiały się już wcześniej, choć zmierzały one w zgoła odmiennym kierunku. Projekt nowelizacji Kodeksu karnego z 2007 r.³⁹ nie zakładał zmian terminów przewidzianych w art. 102 k.k., lecz przewidywał powrót do rozwiązania podobnego jak w art. 106 k.k. z 1969 r. i uzależnienie stosowania art. 102 k.k. od wszczęcia postępowania *in rem*. Uzależnienie wydłużenia terminu przedawnienia od wszczęcia postępowania w sprawie, przynajmniej jeśli chodzi o przestępne współdziałanie postulował również R. Kmiecik⁴⁰. Autor ten sformułował propozycję polegającą na dodaniu § 2 do

³⁷ *Uzasadnienie projektu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego...*, s. 26–27.

³⁸ *Uzasadnienie projektu rządowego...*, s. 30.

³⁹ M. Błaszczyk, *Opinia na temat projektu nowelizacji Kodeksu karnego (art. 101–108, 173–180, 189–193)*, [w:] *Kodeks karny – projekt nowelizacji*: druk sejmowy 1756, Kancelaria Sejmu Biuro Analiz Sejmowych, Warszawa 2007, s. 92–94.

⁴⁰ R. Kmiecik, *Z problematyki przedawnienia...*, s. 375–377 według którego koncepcja przedłużenia terminu przedawnienia od wszczęcia postępowania w sprawie pozwalałaby w sposób jednakowy traktować wszystkich współsprawców. Z kolei rozwiązania przyjęte w art. 102 k.k. mogą prowadzić do sytuacji, że

art. 102 k.k. o treści „w wypadku przewidzianym w § 1 przepis ten stosuje się także wobec innych współsprawców, podżegaczy i pomocników, choćby postępowanie przeciwko nim wszczęto po upływie terminu przewidzianego w art. 101 § 1 lub 2 k.k.” O ile kwestia uzależnienie przedłużenia przedawnienia od wszczęcia postępowania *in rem* może podlegać dyskusji, o tyle propozycja zmiany ustawy zaproponowana przez tego autora jest wadliwa, a przede wszystkim niespójna z treścią art. 101 k.k. Przepis ten mówi o ustaniu karalności po upływie wymienionych w nim terminów, tymczasem przedstawiona propozycja dopuszczająca przedłużenie przedawnienia po upływie podstawowych jego terminów, zmierzałaby *de facto* do przywrócenia karalności przestępstwa poprzez przywrócenie terminu przedawnienia, który już upłynął.

Na marginesie można zaznaczyć, iż żaden z omawianych projektów nie zmierza do rozstrzygnięcia sporu interpretacyjnego powstałego na gruncie obowiązywania art. 102 k.k., a dotyczącego zagadnienia, czy warunkiem wydłużenia podstawowych terminów przedawnienia jest wszczęcie postępowania karnego *ad personam* przeciwko rzeczywistemu sprawcy czynu zabronionego, czy też do wydłużenia wystarczające jest wszczęcie postępowania przeciwko osobie, lecz niekoniecznie rzeczywistemu sprawcy przestępstwa. Za drugim z prezentowanych poglądów opowiedział się K. Wojciechowski⁴¹, według którego w art. 102 k.k. chodzi wyłącznie o wszczęcie postępowania przeciwko osobie, ale z przepisu tego nie wynika, że osobą tą musi być sprawca. Dlatego też przedłużenie przedawnienia nastąpi również wtedy, gdy przed upływem podstawowego terminu przedawnienia wszczęto postępowanie przeciwko osobie innej niż sprawca. Pogląd ten został poddany słusznej krytyce W. Wilka⁴² oraz A. Wąska⁴³, którzy przedłużenie terminu przedawnienia uzależniają od wszczęcia postępowania przeciwko nie jakiegokolwiek osobie, lecz sprawcy. Według tych autorów sformułowanie z art. 102 k.k. brzmiące „karalność popełnionego przez nią przestępstwa” determinuje, że wszczęcie postępowania musi dotyczyć rzeczywistego sprawcy. Stanowisko to znajduje także zastosowanie, co do wszczęcia postępowania przeciwko współsprawcom, podżegaczom i pomocnikom, jako że każdy z nich

proces karny toczyć się będzie tylko co do tego współsprawcy, któremu zdążono przedstawić zarzuty, jeśli w stosunku do pozostałych upłynął już podstawowy termin przedawnienia. Za takim rozwiązaniem, jak podkreśla ten badacz, nie stoją racje materialnoprawne, bowiem nie sposób wytłumaczyć dlaczego brak potrzeby karania związanej z upływem czasu nastąpił wobec jednego ze współsprawców, a wobec innego nie. Analogicznie sytuacja wygląda z punktu widzenia procesowego, skoro po upływie długiego czasu występują trudności dowodowe, to dlaczego te trudności odnoszą się tylko co do tego współsprawcy przeciwko któremu nie wszczęto postępowania.

⁴¹ K. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz, orzecznictwo*, Warszawa 1998, s. 183.

⁴² W. Wilk [w:] M. Filar (red.), M. Bojarski, J. Bojarski, W. Filipkowski, O. Górniok, E. Guzik-Makaruk, S. Hoc, P. Hofmański, M. Kalitowski, M. Kulik, L.K. Paprzycki, E. Pływaczewski, W. Radecki, Z. Sienkiewicz, Z. Siwik, R.A. Stefański, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, L. Wilk, *Kodeks karny – komentarz*, Warszawa 2012, s. 554.

⁴³ A. Wąsek [w:] M. Kalitowski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, *Kodeks karny. Komentarz*, t. II (art. 32–116), Gdańsk 1999, s. 313.

popelnia własny czyn. Wszczęcie postępowania np. przeciwko osobie podżegacza i wydłużenie w stosunku do niego terminu przedawnienia nie wywoła takiego skutku odnośnie sprawy wykonawczego i podobnie w innych konfiguracjach⁴⁴. Wątpliwości powyższe dałoby się wyeliminować poprzez dodanie do art. 102 k.k. po słowach „wszczęto postępowanie przeciwko osobie”, słowa „sprawy”.

V. Zgodnie z art. 104 § 2 k.k., przedawnienie w stosunku do przestępstw określonych w art. 144 k.k., art. 145 § 2 i 3 k.k., art. 338 § 1 i 2 k.k. oraz w art. 339 k.k. biegnie od chwili wypełnienia naruszonego obowiązku (np. od momentu zgłoszenia się do służby lub powrócenia do jednostki wojskowej) albo od chwili, w której na sprawcy obowiązek przestał ciążyć (np. z powodu niezdolności do pełnienia służby wojskowej). Rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia w stosunku do wymienionych przestępstw zostało uzależnione od spełniania określonych warunków, co wynika ze specyfiki przewidzianych tam czynów⁴⁵. Dopiero realizacja tych warunków powoduje rozpoczęcie biegu przedawnienia.

Według uzasadnienia projektu Komisji Kodyfikacyjnej⁴⁶ art. 104 § 2 k.k. jest zbędny, gdyż nie wnosi żadnej nowej treści normatywnej odnoszącej się do czasu popełnienia przestępstwa z zaniechania. Wszystkie trzy projekty słusznie przewidują jego skreślenie. Wydaje się, że przepis ten w ogóle nie powinien być umieszczony w art. 104 § 2 k.k., bowiem nie reguluje przypadku spoczywania terminu przedawnienia, lecz oznacza szczególnie czas rozpoczęcia biegu przez termin przedawnienia, który wynika z czasu popełnienia czyny zabronionej oraz z trwałego charakteru oznaczonych w nim przestępstw. Rozpiętość oraz początek biegu terminu przedawnienia reguluje w sposób kompleksowy art. 101 § 1 k.k. Przestępstwo trwale polega albo na wywołaniu i utrzymaniu stanu przestępnego, albo tylko na utrzymaniu takiego stanu, którego sprawca nie spowodował⁴⁷. Przy przestępstwach trwałych bieg terminu przedawnienia karalności rozpoczyna się z momentem ustania stanu odpowiadającego znamionom typu przestępstwa trwałego i jest to pogląd w literaturze i orzecznictwie ugruntowany⁴⁸.

VI. Do przedawnienia wykonania środków karnych odnosi się art. 103 § 2 k.k. W myśl tego przepisu 10-letni termin przedawnienia stosuje się do środków stygizowanych w art. 39 pkt 1–4, 6 i 7 k.k., czyli do pozbawienia praw publicznych;

⁴⁴ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 353–354.

⁴⁵ T. Bojarski, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2012, s. 344.

⁴⁶ *Uzasadnienie projektu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego...*, *op. cit.*, s. 27.

⁴⁷ Szerzej W. Wolter, *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973, s. 330–331.

⁴⁸ K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 479; A. Sakowicz [w:], *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 944; E. Bieńkowska [w:] G. Rejman (red.), E. Bieńkowska, B. Kunicka-Michalska, J. Wojciechowska, *Kodeks karny. Część ogólna – komentarz*, Warszawa 1999, s. 1297; T. Dukiet-Nagórka (red.), S. Hoc, M. Kalitowski, O. Sitarz, L. Tyszkiewicz, L. Wilk, *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, Warszawa 2008, s. 250; J. Wojciechowski, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 182; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25.03.2010 r., sygn. akt IV KK 315/09, *opubl. OSNKW z 2010 r.*, Nr 8, poz. 67; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 28.04.2010 r., sygn. akt II AKz 154/10, *opubl. KZS z 2010 r.*, z. 5, poz. 32.

zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej; zakazu prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi; obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu; zakazu wstępu na imprezę masową; zakazu wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych, nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym; zakazu prowadzenia pojazdów; przepadku; nawiązki oraz świadczenia pieniężnego. Z kolei 15-letni termin przedawnienia odnosi się do środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 5, czyli obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Wprowadzenie dłuższego terminu przedawnienia wykonania tego środka jest realizacją idei lepszej ochrony interesów osób pokrzywdzonych⁴⁹. Jak podnosi N. Kłaczyńska⁵⁰ 15-letni okres przedawnienia winien mieć zastosowanie także do środka karnego z art. 46 § 2 k.k., bowiem nawiązka w istocie jest sposobem naprawienia szkody.

Omawiana norma nie podlegała żadnym zmianom od chwili wejścia w życie kodeksu karnego z 1997 r. Odnotować warto, że w 2007 r. projektowana była nowelizacja art. 103 k.k., polegająca na wydłużeniu do 15 lat okresu przedawnienia środków karnych z art. 39 pkt 2a i 2b k.k. (czyli zakazu prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi; obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu), a także dodanie do art. 103 k.k. § 3 przewidującego, że przedawnienie wykonania kary i środków karnych nie biegnie w czasie wykonywania kary pozbawienia wolności⁵¹.

⁴⁹ E. Bieńkowska [w:] *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 1305.

⁵⁰ N. Kłaczyńska [w:] *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 635.

⁵¹ M. Błaszczuk, *Opinia na temat projektu...*, *op. cit.*, s. 93–94. Opiniująca twierdzi, że postulat wydłużenia terminu przedawnienia wskazanych środków karnych ma na celu intensyfikację ochrony dóbr prawnych przez normy prawa karnego. W projekcie utrzymano wyłączenie przedawnienia środka karnego w postaci podania wyroku do publicznej wiadomości oraz nie objęto przedawnieniem nowego, zaproponowanego w nowelizacji środka karnego w postaci opublikowania wizerunku sprawcy (art. 39 pkt 9 projektu k.k.), co należy uznać za posunięcie niezrozumiałe i nieracjonalne. Wykonanie bowiem tych środków karnych wymaga podjęcia działań przez wymiar sprawiedliwości, a przecież może zaistnieć sytuacja że żadne działania w tym kierunku nie zostaną podjęte. W takich okolicznościach możliwe byłoby przedawnienie wykonania tych środków karnych. M. Błaszczuk zauważa także, iż proponowana nowelizacja „nie usuwa wątpliwości co do przedawnienia wykonania terminowych środków karnych, które ze swej istoty podlegają wykonaniu automatycznie po uprawomocnieniu się wyroku” (w myśl art. 43 § 2 k.k. terminowe środki karne obowiązują od uprawomocnienia się orzeczenia, zaś okres, na który je orzeczono, nie biegnie w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, chociażby orzeczonej za inne przestępstwo). Nie istnieje więc możliwość niewykonania tych środków”. Autorka pozytywnie oceniła spoczywanie przedawnienia wykonania kary i środków karnych w czasie wykonania kary pozbawienia wolności, choć jest to utrwalenie ustawowe stanu obowiązują już w orzecznictwie (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25.03.2005 r., sygn. akt I KZP 4/03, opubl. OSNKW z 2003 r., Nr 3–4, poz. 27). Negatywnie o proponowanych zmia-

Zgodnie z proponowanym w projektach resortu sprawiedliwości oraz Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego brzmieniem art. 103 § 2 k.k. „przepis § 1 pkt 3 (przyp. aut. czyli 10-letni termin przedawnienia) stosuje się odpowiednio do środków karnych oraz przypadku”. Jak wskazuje Komisja Kodyfikacyjna w uzasadnieniu⁵² „zmiana przewidziana w art. 103 § 2 związana jest z propozycją innego traktowania przypadku i środków kompensacyjnych. Szczególnie do tych ostatnich mają mieć zastosowanie przepisy prawa cywilnego o przedawnieniu roszczenia. Objęcie w obowiązującym kodeksie karnym art. 103 § 1 pkt 3 k.k. pozbawienia praw publicznych (art. 39 pkt 1 k.k.) jest nieporozumieniem. Utrata praw publicznych, jako środek karny, następuje z chwilą uprawomocnienia się wyroku, wobec tego nie jest adekwatne w stosunku tego środka przedawnienie jego wykonania”.

Rządowy projekt zmiany art. 103 § 2 k.k. poszedł, jak się wydaje, w innym kierunku. Zgodnie z nim przepis ten miałby mieć treść „przepis § 1 pkt 3 stosuje się odpowiednio do środków karnych, środków kompensacyjnych oraz przypadku”. W porównaniu do dwóch pozostałych propozycji zmian, 10-letni termin przedawnienia miałby także zastosowanie do środków kompensacyjnych tj. obowiązku naprawienia szkody oraz nawiązki. Nowelizacja przedawnienia w tym względzie jest wynikiem reformy środków karnych. Wszystkie projekty przewidują usunięcie min. obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz nawiązki z katalogu środków karnych w art. 39 k.k. i umieszczenie ich w Rozdziale Va zatytułowanym „Przepadki i środki kompensacyjne”. Nawiązka nie uległaby znaczącym modyfikacjom. Jedynie projekt rządowy postuluje jej zwiększenie do kwoty 500 000 zł. Inaczej rzecz wygląda w odniesieniu do obowiązku naprawienia szkody. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 46 § 1, jednakowym we wszystkich projektach, „w razie skazania sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, stosując przepisy prawa cywilnego, obowiązek naprawienia, w całości lub w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; przepisów prawa cywilnego o możliwości zasądzenia renty nie stosuje się”.

Z treści powyższej normy wynika cywilnoprawny charakter naprawienia szkody. Rozwiązanie to ma być ustawodawczym utrwaleniem tendencji zarysowanej w orzecznictwie Sądu Najwyższego⁵³, zgodnie z którą pomimo że obowiązek naprawienia szkody zawiera w sobie funkcję penalną, to nie jest ona dominująca nad

nach wypowiedział się Z. Cwiakalski, *Wybrane zagadnienia przedawnienia przestępstw*, [w:] J. Warylewski (red.), *Czas i jego znaczenie w prawie karnym*, Gdańsk 2010, s. 88–89. Autor ten wskazał, że „zmiany mają niewielkie znaczenie praktyczne”. W przypadku środków karnych, których termin przedawnienia uległby wydłużeniu „istotne jest szybkie ich wykonanie”. Jeśli nie zdołano ich wykonać w okresie 10 lat to wydłużenie tego okresu o kolejne 5 lat niczego nie zmieni”.

⁵² *Uzasadnienie projektu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego...*, *op. cit.*, s. 27.

⁵³ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13.07.2011 r., sygn. akt III CZP 31/11, opubl. OSNC z 2012 r., Nr 3, poz. 29

funkcją kompensacyjną. W uzasadnieniu rządowego projektu⁵⁴ do zmiany art. 46 czytamy, że środek z art. 6 § 1 k.k. nie ma charakteru karnego. Dlaczego zatem w projekcie rządowym, zgodnie z propozycją zmiany art. 103 § 2, do przedawnienia wykonania środków kompensacyjnych ma zastosowanie karnomaterialny termin przedawnienia (10-letni)? Wydaje się, że dwa pozostałe projekty są w tym względzie bardziej spójne. Nadając środkom kompensacyjnym charakter roszczeń cywilnoprawnych, dochodzonych w procesie karnym, konsekwentnie przewidują dla nich cywilistyczne reguły przedawnienia roszczeń. Nadto, projekt rządowy skraca termin przedawnienia obowiązku naprawienia szkody z 15 lat do 10 lat. Stoi to w sprzeczności z wyrażonym w uzasadnieniu⁵⁵ do tego projektu celem zmian, które przecież zmierzać mają „do ułatwienia uzyskania przez pokrzywdzonego pełnego zaspokojenia roszczeń cywilnoprawnych wynikających z popełnionego przestępstwa”.

Zastosowanie cywilnoprawnych reguł przedawnienia zapewnia lepszą (dłuższą) ochronę interesów majątkowych osoby pokrzywdzonej przestępstwem niż w obowiązującym stanie prawnym. Zgodnie bowiem z art. 125 § 1 k.c., roszczenie stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu przedawnia się z upływem lat 10. Jednakże w myśl art. 123 § 1 pkt 1 k.c. oraz art. 124 § 1 k.c. bieg przedawnienia roszczenia przerywa się przez każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju, zaś po każdym przerwaniu przedawnienie biegnie od nowa. Termin przedawnienia wykonania środka karnego w postaci naprawienia szkody wynosi w chwili obecnej 15 lat (art. 103 § 2 k.k.), podczas gdy zastosowanie do środka kompensacyjnego norm prawa cywilnego sprawi, że restytucja finansowa szkody, zasądzona wyrokiem karnym może nigdy nie ulec przedawnieniu, jeśli tylko pokrzywdzony przed upływem 10 – letniego terminu przedawnienia zasądzzonego roszczenia złoży wniosek o wszczęcie egzekucji komorniczej i czynność tę, w razie bezskuteczności egzekucji, będzie powtarzał regularnie co 10 lat. Z powyższych względów, zmiany zaproponowane przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego oraz Ministerstwo Sprawiedliwości znacznie lepiej zabezpieczają interes osób pokrzywdzonych przestępstwem niż propozycje rządowe.

Nowe ukształtowanie treści art. 103 § 2 k.k. rozwiązuje także problematykę przedawnienia środka karnego w postaci podania wyroku do publicznej wiadomości (art. 39 pkt 8 k.k.). Analiza porównawcza obecnie obowiązujących norm z art. 103 § 2 k.k. oraz art. 39 k.k. prowadzi do wniosku, że przedawnieniem nie został objęty ten środek karny. Jest to niezrozumiałe, gdyż podanie wyroku do publicznej wiadomości nie ulega automatycznemu wykonaniu, lecz dla jego egzekucji potrzebna jest inicjatywa organów wymiaru sprawiedliwości. Nie ma z kolei racjonalnego uzasadnienia dla twierdzenia, że środek ten nie podlega w ogóle przedawnieniu, choć wykładnia literalna prowadzi właśnie do takiego

⁵⁴ *Uzasadnienie projektu rządowego...*, *op. cit.*, s. 28.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 28.

wniosku. Nadto, jeśliby nawet przyjąć, że omawiany środek karny podlega jednak przedawnieniu, to nie wiadomo jaki termin przyjąć, 10-letni jak dla środków stygizowanych w art. 39 pkt 1–4, 6 i 7 k.k., czy 15-letni jak dla obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 39 pkt 5 k.k.). Problem ten, jak słusznie przyjmuje się w doktrynie⁵⁶ winien być rozstrzygnięty w drodze interpretacji *per analogiam* na korzyść skazanego, w ten sposób, że wykonanie środka karnego przewidzianego w art. 39 pkt 8 k.k. ulega przedawnieniu w terminie 10-letnim, czyli takim samym jak dla „pozostałych środków karnych tego samego rodzaju, których celem jest wzmocnienie represji kary i prewencyjne oddziaływanie na społeczeństwo”.

VII. Reasumując powyższe rozważania, szczególnie pozytywnie należy ocenić propozycję powtórnego wprowadzenia jednolitego 5-letniego terminu, wydłużającego podstawowe terminy przedawnienia do art. 102 k.k. Skoro przez wielu badaczy termin ten jest uznawany za element procesowy instytucji przedawnienia, nie ma argumentów uzasadniających uzależnienie jego długości od wagi popełnionego czynu, jak ma to miejsce w obowiązującym stanie prawnym. Nie wydaje się bowiem, by istniała prosta zależność między wagą popełnionego przestępstwa, a długością trwania procesu karnego.

Nie zasługuje zaś na aprobatę idea skrócenia terminu przedawnienia wykonania zasądzonego obowiązku naprawienia szkody w projekcie rządowym. Właściwsze w tym względzie wydają się propozycje Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego oraz Ministerstwa Sprawiedliwości, które nadają środkom kompensacyjnym cywilnoprawny charakter, a w konsekwencji odpowiadający mu reżim przedawnienia.

PRZEDAWNIE W ŚWIETLE PROJEKTÓW ZMIAN KODEKSU KARNEGO

Streszczenie

Przedmiotem opracowania jest analiza propozycji zmian instytucji przedawnienia w świetle projektów nowelizacji Kodeksu karnego, przygotowanych przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego, Ministerstwo Sprawiedliwości oraz na podstawie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393. Pozytywnie należy ocenić inicjatywę powtórnego wprowadzenia jednolitego 5-letniego terminu, wydłużającego podstawowe terminy przedawnienia, do art. 102 k.k. Na aprobatę zasługuje także postulat wydłużenia terminu przedawnienia przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności,

⁵⁶ L. Wilk [w:], *Kodeks karny...*, op. cit., s. 556; A. Sakowicz [w:] *Kodeks karny...*, op. cit., s. 954; A. Grześkowiak [w:] *Kodeks karny...*, op. cit., s. 581.

popelnionych na szkodę małoletniego oraz objęcie takimi samymi regułami przedawnienia niektórych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. Nie zapewni jednak lepszej ochrony osobom pokrzywdzonym idea skrócenia terminu przedawnienia wykonania zasądzonego obowiązku naprawienia szkody w projekcie rządowym. Właściwsze w tym względzie wydają się propozycje Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego oraz Ministerstwa Sprawiedliwości, gdyż nadanie środkom kompensacyjnym cywilnoprawnego charakteru winno w konsekwencji prowadzić do stosowania cywilnoprawnych reguł przedawnienia zasądzonych roszczeń.

LIMITATION PERIOD IN THE LIGHT OF THE PROJECTS OF AMENDMENTS TO THE CRIMINAL CODE

Summary

The article is devoted to the analysis of the proposals of changes in the statute of limitations in the light of the projects of amendments to the Criminal Code being prepared by the Criminal Law Codification Commission, the Ministry of Justice and the Bill introduced by the Government to amend the Act – Criminal Code and some other acts, the Sejm Paper No. 2393. The initiative to re-introduce a uniform 5-year period, lengthening the basic limitation periods, to Article 102 of the Criminal Code deserves a positive assessment. One should also approve of the call for lengthening the limitation period in relation with crimes against sexual freedom and morality committed to the detriment of a minor and the use of the same rules of limitation for some crimes against life and health. However, the idea of shortening the limitation period for the execution of damages that is planned in the governmental Bill will not provide victims with better protection. It seems that the proposals of the Criminal Law Codification Commission and the Ministry of Justice are more appropriate because giving compensation measures a civil law character should result in the use of civil law rules of damages limitation.

LA PRESCRIPTION VUE PAR LES PROJETS DES CHANGEMENTS DU CODE PÉNAL

Résumé

Le sujet de cette considération est une analyse des propositions des changements concernant l'institution de la prescription en vue des projets de la novélisation du Code pénal proposés par la Commission de codification de la Loi pénale, le Ministère de la Justice ainsi que sur la base du projet gouvernemental de la loi concernant le changement de la loi – Code pénal et quelques autres lois, imprimé du parlement no 2393. Il faut apprécier l'initiative d'introduire à nouveau le délai

homogène de 5 ans qui prolonge les délais basiques de la prescription, dans l'art. 102 du Code pénal. Notre approbation reçoit aussi le postulat de prolonger le délai de la prescription des infractions contre la liberté sexuelle et la moralité commises à l'égard d'un mineur ainsi que le traitement par des règles pareilles la prescription de certains crimes contre la vie et la santé. Pourtant il n'est pas sûr de donner une meilleure protection aux personnes endommagées par l'idée de raccourcir le délai d'exécution du devoir condamné de réparer les dommages prévus dans le projet gouvernemental. Les propositions de la Commission de codification de la Loi pénale et du Ministère de la Justice paraissent plus justes dans ce domaine parce que donner aux moyens de récompense le caractère civil et juridique devrait en conséquence mener à l'application des règles civiles et juridiques de la prescription des prétentions condamnées.

ДАВНОСТЬ В СВЕТЕ ПРОЕКТОВ ИЗМЕНЕНИЙ В УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС

Резюме

Предметом исследования является анализ предложения внести изменения в институт давности в свете проектов внесения поправок в Уголовный кодекс, подготовленных Кодификационной комиссией Уголовного кодекса, Министерством Юстиции, а также на основе правительственного проекта закона об изменении закона – Уголовный кодекс, как и на основе некоторых других законов, – печатные материалы сейма номер 2393. Заслуживает высокой оценки инициатива вторичного введения единого 5-летнего срока, который продлевает основные сроки давности, к ст. 102 УК. Следует одобрить также постулат продления срока давности преступлений против сексуальной свободы и образа жизни, совершённых в отношении несовершеннолетних, а также применение тех же правил относительно давности некоторых преступлений во вред жизни и здоровью. Однако идея сокращения срока давности исполнения принудительной обязанности возмещения ущерба в правительственном проекте не обеспечит лучшей защиты потерпевшим лицам. Более правильными в этом отношении представляются предложения Кодификационной Комиссии Уголовного права и Министерства Юстиции, поскольку придание компенсационным мерам гражданско-правового характера должно в принципе вести к применению гражданско-правовых правил давности требований на основании судебных решений.